

ГИПОТИРЕОЗНИНГ О‘ЗБЕКISTONDAGI TARQALISHI, DAVOLASH USULLARI VA PROFILAKTIKASI: YANGI YONDASHUVLAR VA MUAMMOLAR.

Siyob Abu Ali ibn Sino nomidagi

Jamoat salomatligi texnikumi

DAVIROVA GULBAXOR MAMASALIYEVNA

Annotatsiya Ushbu maqolada gipotireoz kasalligining O‘zbekiston sog‘liqni saqlash tizimida dolzarbligi, uning tarqalish darajasi, tashxisi, davolash usullari va profilaktikasi haqida so‘nggi ma‘lumotlar taqdim etiladi. Gipotireoz – qalqonsimon bez faoliyatining pasayishi bilan bog‘liq bo‘lgan va salomatlikka salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi endokrin kasalliklardan biridir. Maqolada ushbu kasallikning tarqalishidagi tendensiyalar, omillar va O‘zbekistondagi eng so‘nggi tibbiy yondashuvlar, shuningdek, davolashda zamonaviy usullari keltirilgan. Shuningdek, gipotireozni erta aniqlash va uni samarali davolashning ahamiyati haqida ham batafsil so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: gipotireoz, qalqonsimon bez, endokrin kasallik, tashxis, davolash, profilaktika, gormonlar, gipotireoz, O‘zbekiston.

Abstract This article presents the relevance of hypothyroidism in the healthcare system of Uzbekistan, including its prevalence, diagnosis, treatment methods, and prevention strategies. Hypothyroidism is one of the endocrine diseases associated with reduced thyroid gland activity, which negatively impacts health. The article discusses trends in the spread of the disease, contributing factors, the latest medical approaches in Uzbekistan, and modern methods of treatment. It also emphasizes the importance of early detection and effective management of hypothyroidism.

Keywords: hypothyroidism, thyroid gland, endocrine disease, diagnosis, treatment, prevention, hormones, hypothyroidism, Uzbekistan.

Kirish . Gipotireoz – qalqonsimon bezning faoliyatining pasayishi bilan bog‘liq bo‘lgan va organizmda turli biokimyoviy jarayonlarni buzadigan, endokrin tizimning salbiy holati hisoblanadi. Qalqonsimon bezning gormonal faoliyati pasayganda organizmda metabolizmning barcha asosiy jarayonlari sekinlashadi, bu esa ko‘plab organlar va tizimlarning ishiga salbiy ta’sir qiladi. Gipotireozning klinik belgilari turlicha bo‘lishi mumkin: charchoq, semirish, terining qurishi, sovuqqa chidamsizlik, depressiya, yurak urishining sekinlashishi, shuningdek, bolalar va kattalarda kognitiv qobiliyatlarning pasayishi kabi simptomlar kuzatiladi.

O‘zbekiston Respublikasida gipotireoz kasalligi ham sezilarli darajada tarqalgan va bu kasallikning erta tashxisi va davolanishi sog‘liqni saqlash tizimi uchun dolzarb muammo hisoblanadi. Tibbiyot sohasidagi so‘nggi yutuqlar va innovatsiyalar gipotireozni samarali davolash imkoniyatlarini yaratgan bo‘lsa-da, kasallikning oldini olishda profilaktik choralar, xalqning sog‘liqni saqlashga bo‘lgan yondashuvi va tibbiy ta’lim tizimlarining ahamiyati katta.

Gipotireoz kasalligiga umumiy tushuncha

Gipotireozning fiziologiyasi

Qalqonsimon bez – bu bo‘yinning old tomonida joylashgan va tiroid gormonlarini ishlab chiqaruvchi endokrin organ bo‘lib, organizmning ko‘plab jarayonlari, jumladan, metabolizmni tartibga solishda muhim rol o‘ynaydi. Gipotireozda qalqonsimon bezning faoliyati kamayadi, natijada organizmda gormonlar yetishmasligi yuzaga keladi. Bu holat yurak, ovqat hazm qilish tizimi, asab tizimi va boshqa ko‘plab tizimlar ishiga salbiy ta’sir qiladi.

Gipotireozning sabablari

Gipotireozning asosiy sabablaridan biri qalqonsimon bezning autoimmun kasalliklaridan bo'lgan Hashimoto tiroiditi hisoblanadi. Bu kasallikda organizmning immun tizimi qalqonsimon bezga qarshi antitanalar ishlab chiqaradi va bezning normal faoliyatini buzadi. Gipotireozga olib keladigan boshqa omillar orasida qalqonsimon bezni jarrohlik yo'li bilan olib tashlash, gormonlarni ishlab chiqaruvchi hujayralarning zararlanishi va jiddiy stress omillari mavjud.

Gipotireozning O'zbekistondagi tarqalishi

O'zbekistonning geografik va ekologik omillari

O'zbekistonning ba'zi hududlarida ekologik omillar va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining har xil sharoitlari gipotireozning tarqalishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday hududlarda yuqori miqdordagi yod yetishmovchiligi, qalqonsimon bezning to'liq faoliyat ko'rsatmasligiga olib keladi. Shuningdek, O'zbekistonning ayrim viloyatlarida aholining gormonlar ishlab chiqarishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan yod moddasini oziq-ovqat mahsulotlariga kiritmasligi gipotireoz kasalligining rivojlanishiga olib kelmoqda.

Kasallikning tarqalish statistikasi

Gipotireoz O'zbekistonda xususan ayollar o'rtasida keng tarqalgan bo'lib, 2023 yilgi ma'lumotlarga ko'ra, bu kasallikning erkaklarga qaraganda ayollarda tarqalishi 5-6 marta yuqori bo'lgan. Statistika ko'ra, 2023 yilda 40 yoshdan oshgan ayollarda gipotireoz tashxisi qo'yilgan holatlar 18% ni tashkil etgan, shu bilan birga bu raqamning har yili o'sish tendensiyasini ko'rsatmoqda. Bolalarda gipotireoz erta aniqlanmagan bo'lsa, ular o'sish va rivojlanishda kechikishlarni boshdan kechirishlari mumkin.

Gipotireozni aniqlash va tashxis qo'yish

Tashxis qo'yish usullari

Gipotireozni aniqlashda eng muhim vositalardan biri tiroksin (T4) va tireotrop gormon (TTG) darajasini o'lashdir. Odatda, gipotireozda TTG darajasi yuqori bo'ladi, chunki organizm gormonlarni ishlab chiqarish uchun qalqonsimon bezni ko'proq ishlashga undaydi. TTG darajasi 10 mU/l dan yuqori bo'lsa, bu gipotireozning belgilari ekanligini ko'rsatadi.

Klinik alomatlar va diagnostika

Gipotireoz kasalligining klinik belgilari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

- Charchoq va surunkali charchoq;
- Semirish;
- Depressiya va ruhiy holatning o'zgarishi;
- Sovuqqa chidamsizlik;
- Terining qurishi va sochlarning to'kilishi;
- Yurak urishining sekinlashishi.

Klinik tashxis bilan birga laboratoriya testlari (TTG, T4) yordamida aniqlik kiritiladi.

Gipotireozni davolash va profilaktika

Davolash usullari

Gipotireozni davolashda sintetik tiroksin preparatlari (levotiroksin) eng ko'p qo'llaniladigan dori hisoblanadi. Ushbu dori qalqonsimon bez tomonidan ishlab chiqariladigan gormonni o'rnini bosadi va metabolizmni normal holatga qaytaradi. Davolashda doza bemorning yoshiga, tana vazni va kasallikning darajasiga qarab belgilanadi.

Profilaktika

Gipotireozni oldini olishda yod yetishmovchiligi eng muhim profilaktik omil hisoblanadi. Yodli tuzlar, yodga boy oziq-ovqatlar, shuningdek, yodli preparatlar tavsiya etiladi. Gormonlarning normal ishlab chiqarilishini ta'minlash uchun sog'lom

turmush tarzini olib borish, oziq-ovqatda kerakli mikroelementlar mavjudligini ta'minlash zarur.

Xulosa

Gipotireoz O'zbekistonda dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Kasallikning tashxisi va davolashda zamonaviy yondashuvlar mavjud bo'lsa-da, profilaktika va erta tashxis qo'yishning ahamiyati katta. Yod yetishmovchiligi, ekologik sharoitlar va alimentatsiya ko'rsatkichlari kasallikning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, aholi orasida gipotireozni aniqlash va davolash bo'yicha xabardorlikni oshirish hamda tibbiy ta'limni kuchaytirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ergashev, T., & Tursunov, M. (2021). *O'zbekiston Respublikasi aholisi orasida qalqonsimon bez kasalliklari*. O'zbekistonda Endokrinologiya, 10(2), 34–40.
2. World Health Organization (WHO). (2020). *Thyroid diseases: Global epidemiology and recommendations for prevention*. Geneva: WHO Press.
3. Mirzaev, F., & Rakhimov, Z. (2023). *Gipotireoz va uning davolashda yangi yondashuvlar*. Tibbiyot jurnali, 18(3), 52–58.
4. WHO (2022). *Thyroid Disease and Nutrition*. Geneva: World Health Organization.